

Právě při usilovném pokusu o to, orientovat se v podmínkách, okolnostech a také výzvách situace, do níž jsme se jako Evropané narodili a v nichž jsme vyrůstali, docházíme nutně k závěru, že specifičnost evropských tradic nevyplyvá jen z onoho dialogu dvou kultur ve všeobecném smyslu, ale že tento dialog měl zvláštní povahu, zprostředkovanou křesťanstvím. Evropa, jak ji známe, je nemyslitelná bez křesťanství. Zároveň ovšem víme (pokud jsme si s tím ovšem dali náležitou práci, abychom to poznali), že tak jako Evropané nepůsobili ve světě jen pozitivně, ale také negativně, někdy vysloveně ničivě, tak také o křesťanství platí, že se nejednou formovalo problematicky a do podob nezřídka velmi odpudivých. Rozpoznat, které tendence a prvky v křesťanství jako historickém fenoménu je třeba činit odpovědnými za nejrůznější pochybení, případy úpadku a dokonce zločinných aktů a jejich následků, vyžaduje další kritickou analýzu – ale ta je, jak už jsme si řekli, charakteristickou možností právě jen evropských tradic, které si v postavách a díle předních evropských myslitelů vypracovaly pozoruhodné metody v pravém slova smyslu kritického posuzování (schopného zejména kritického posouzení i jednou ji provedených kritických analýz a postupů). To nás tedy také právě dnes vede k povinnosti náležitého kritického posuzování samotného křesťanství jako i všech těch tradic, které s ním jsou spjaty a kterými jsme byli formováni také my sami. Nejsme ovšem ani první ani poslední, kteří se něčím podobným budou zabývat: máme své předchůdce a budeme mít také následovníky. Tak tomu bylo vždy, a proto musíme uvažovat dějinně, tj. s vnímavým porozuměním pro dějinnou povahu jak své situace, tak situace svých předchůdců. Tak jako musíme být kritičtí k sobě, musíme být kritičtí i k největším duchům minulosti, nemůžeme se jen prostě spolehnout na jejich velikost a (snad) pravdivost. Musíme za své soudy a za svá rozhodnutí odpovídat a ručit osobně sami. A zase to neplatí jen vůči jednotlivým postavám dějin, ale také vůči celým školám, hnutím a tradicím. Tak jsme postupně a s naprostou nezbytností vedeni a takřka nuceni k přehodnocování všech hodnot, které nám byly tradicí předávány. To však – navzdory tomu, že takové posuzování a přehodnocování není dost dobře možné bez náležitého odstupu (od toho, co posuzujeme, ale eo ipso také od sebe, neboť my sami jsme v oněch posuzovaných tradicích nějak namočení, ať chceme nebo nechceme) – není na druhé straně možné ani tam, kde jsou nám ony tradice a hodnoty zcela cizí. Jinak řečeno: náležitě kritické posouzení evropských tradic je primárně a také v plnosti možné jen pro ty, kdo se do těch tradic narodili a kdo v nich zakotvili přinejmenším natolik, aby jejich eventuální tvrdá kritika byla kritikou zevnitř a nikoli pouze zvenčí. A to znamená pokus, najít to centrální, ten ústřední nerv evropanství a potom křesťanství. To není v žádném případě snadné, a je možno se do toho pustit jen metodou „zkoušky a omylu“. Není to v žádném případě záležitostí logického argumentativního postupu, ale jednak mnoha zkušeností, zejména však jistého druhu vnímavosti, jako je nezbytná pro všechny špičkové lidské aktivity. To také znamená, že to není záležitost nějakohé demokratického (vlastně pseudo-demokratického) rozhodování, hlasování, ale rozhodování tu musí být svěřování „těm nejlepším“, tj. elitním. A to s sebou ovšem přináší v době masové společnosti a obrovského vlivu masových médií speciální potíže a také nezbytnost docela speciálních opatření, o kterých tady nebudu mluvit.

(Praha, 990315-3.)